

KERTINĖ PARAŠTĖ

Gyva kalba — gyva tauta

Mūsų spaudoje spausdinama per daug straipsnelių ir skaitytojų laišku apie lietuvių kalbos teršimą svetimžodžiais. Piktinamasi, neatsižvelgiant į praeitį, į aplinkybes, sąlygas ir į spaudimą iš Maskvos kuo greičiau lietuvių surusinti. Nepagalvojama, kaip ir kodėl dabartinėje lietuvių kalbos vartosenoje tos svetimybės atsirado.

Manau, pirm negu kritikuojant ir smerkiant, tekėtų padėkoti Lietuvos literatams ir filologams, lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotojams, filologijos fakultetų dėstytojams universitetuose, mokytojams mokyklose, apamai visiems, kuriems per tuos sunkius ir grėsmingus lietuvių kalbai penkiasdešimt metų rūpėjo lietuvių kalbos išlaikymas, nepaisant dažnos prievartos, bejėgiškumo ir asmeniškos, net ir materialinės skriaudos.

Labai lengva dabar pirštais badyti, labai lengva smerkti ir elgtis, lyg mes, išeiviai, galėtume per tuos sunkius ir grėsmingus lietuvių kalbai penkiasdešimt metų rūpėti, lyg mes, išeiviai, galėtume per tuos sunkius ir grėsmingus lietuvių kalbai penkiasdešimt metų rūpėti, lyg mes, išeiviai, galėtume per tuos sunkius ir grėsmingus lietuvių kalbai penkiasdešimt metų rūpėti.

Lietuvių kalbą tėvynėje svetimžodžiais daugiausia „puošė“ ir dabar „tebepuošia“ intelektualai ir inteligentai, studijavę svetimą (rusų) kalbą, skaitę ir rašę mokslinius straipsnius į spaudą, rašę mokslines knygas svetima kalba, rašę ir gynę tezes svetima kalba, universitetuose ar profesinėje spaudoje girdeję tarptautinius žodžius ir juos pasisavinę, nes nebuvo lietuviškų atitikmenų. Kiti tai darė, norėdami pasirodyti labai išsilavinę... Be to, sovietmečiu komisijų lietuviškiems naujadarams kurti vargu ar buvo.

Šiandien Lietuvoje kalbos kokybė labai rūpinamasi ir daug daroma, pradedant aukščiausią instanciją, Seimu, kur jau išleistas ir veiklus Valstybinės lietuvių kalbos įstatymas, kurio vykdymą prižiūri vyriausybės inspekcija.

Yra priimtose kalbos normos, ypač sekama televizija, kurioje lietuvių kalba ne tik užteršta, bet ir iš viso labai bloga. Tikrinama ir spauda. Prasižengėliai pirmą kartą perspėjami, o nepasitaisius, ateityje bus baudžiami didelėmis pinigėmis bandomis (*Draugas*, 1995 m. rugpjūčio 10 d. Nr. 154, pirmas puslapis). Tokios pastangos nuriša iki savivaldybių: valdžia skiria tarnautojus, kurie vadina „kalbininkais“ ar „kalbos patarėjais“, vietiniuose (rajonų) laikraščiuose randa vietas „kalbos kerteles“. Taigi yra rūpestis ir pastangos, yra ir kalbos žinovų ir jos švarintojų.

Išeiviai išsivežė lietuvių kalbą tokia, kokią mokė prieškarinėje Lietuvoje. Ji nustojo augti, mums atsiskyrus nuo tėvų žemės (1944) ir tapus „dypukais“. Ją tokią ir tebe naudojame, mažai prisidedami prie jos gyvatingumo, augimo. Mes buvome izoliuoti nuo kalbos vystymosi ir savanoriškai, priklijavę lietuviškas galūnes, prisiėmėme svetimžodžius, už kuriuos bijome save kaltinti.

Reikia prisipažinti, kad mes tik vienu kitu naujadaru praturtinome savo kalbą (man rodosi, kad tik vienas žodis „skaidrė“ teprigijo abipus Atlanto), kai tėvynėje yra šimtai labai gražių ir vartojamų naujadarų ir šimtai gražių lietuviškų žodžių, tūnoju sių kartotekose, iki buvo išspausdintas didysis mūsų kalbos žodynas, kuris po aštuoniolikos tomų dar tęsiamas. Tų žodžių mes prieškarinėje Lietuvoje net nežinojome. Dabar juos pradedame naudoti.

Dažnai vaitotojai dėl mūsų gražios kalbos teršalų užmiršta, kad ir jiems tylint, ilgainiui tos kalbos „šiukšlės“ ir be jų aimanų išnyks.

Smerkti ir betiksliai svaidyti akmenimis, naiviai galvojant, kad tuo prisidedama prie lietuvių kalbos kokybės kėlimo Lietuvoje, yra savanaudiška ir juokinga. Tekėtų daugiau dėmesio kreipti į tai, kas dedasi savame kieme.

Vytautas Plukas

Kaip Amerikos mokytojai talkina Lietuvos mokyklai

VAIVA VĖBRAITĖ

Kalbėsiu apie savą patirtį, organizuojant paramą Lietuvai. Nors esu praeityje dirbusi kitus darbus, o ir dabar užsiimu išeiviko gyvenimo kasdieniais džiaugsmais ir rūpesčiais, kalbėsiu apie A.P.P.L.E. bendriją*. Pastaraisiais penkeriais metais aš A.P.P.L.E. (tai yra: „Amerikos mokytojų talka Lietuvos mokyklai“) bendrijoje radau sau išsūki, galimybę kūrybai. Būdama A.P.P.L.E. direktorė išmoku siekti tiek apie Lietuvą, daugiau apie organizacinį darbą, aišku, daugiausia apie save.

Dabar kaip visi, kurie ką nors gyvenime dirba, kartais sapnuoju darbą. Kaip šuo, kuris gulėdamas ant aslos smagiai sapnuoja zuikį ir krutina kojas, mano vaizduotė kuria naujus vaizdus iš jau išgyventų arba permastytų dalykų. Sapnuoju seminarus ir visokią galimas problemas, dėstytojų nusiuteikimą, buitines sąlygas, mokytojų pastabas. Tačiau pabundu nepavargus. Kaip gyvenime, taip ir sapnuose — jei darbas mėgstamas, per visus sunkumus noras dirbti nepraeina.

Tokiame darbe, gink Dieve, nesame kažkokie pasišventėliai. Ir A.P.P.L.E. bendriją nereiktų vertinti, kaip auką Lietuvai. Greičiau, tai visų ją kuriančių žmonių vilčių ir sugebėjimų išraiška, kuri tarnauja tiek Lietuvai, tiek mums. Nėra nė vieno A.P.P.L.E. savanorio — o savanorių yra šimtai, jų tarpe bent trečdalis nelietuvių, — kuris nepareikštų iš karto: „Gaunu iš A.P.P.L.E. daugiau, negu galiu duoti.“ Ką gauname? Paprasčiausiai, pasidaliname išsilavinimu, per tarpusavio bendravimą patys tobulinamės, prisiliečiame prie Lietuvos kūrybos.

Kitiems nelengva apsispręsti, ko norima gyvenime. Yra žmonių, kurie, praeinantys pro fontaną ir mesdamai centą, negali ant greitųjų sugalvoti, ko labiausiai reiktų panorėti. Žinojimas, ko nori, man rodos, yra laimė savyje. Lietuvos kūryba daugeliui iš mūsų buvo skaudi svajonė — nemanėme, kad sulauksime Lietuvos, atviros pasauliui. Reikia būti dėkingiems, kad šis troškimas keliavo su mumis nuo vaikystės.

* Paskaita, skaityta Ateitininkų studijų dienu programoje 1995 m. rugsėjo 2 d. Dainavos stovyklavietėje, Manchester, Michigan. Dalis teksto buvo spausdinta rugpjūčio mėnesio pradžioje *Lietuvos rytu*.

kystės, prisiūtas ne prasčiau kaip savas šešėlis.

Jei norėjome tik, kad Lietuva taptų laisva — na, dabar reikia sumanyti naują norą. Jei norėjome ją kurti visi kartu ir kiekvienas savitai, savomis pajėgomis — kaip mano karta pajauktaudavo, „neišėjusiems sugrįžti“ — tam neužteks nė viso gyvenimo. Juk nesitikima iš karto pasiekti visko, ko norima — tai būtų tiesiog neįmanoma. Laimė yra žinojime, kad esi kelyje.

Šią vasarą Lietuvoje man ne vienas kolega pakartojo tą patį palyginimą. Sakė — žinok, kad Lietuva — tai ilgo bėgimo lenktynės. Jūs ir mūsų darbas — tai maratonas. Reikia tam nusiteikti, tinkamai kvėpuoti, nelaukti greitų ir vienareikšmių laimėjimų. Esmė yra kelyje.

1990-aisiais pasaulis stovėjo ties to kelio slenkstiu. Tai buvo išsūkis kiekvienam Lietuvos gyventojui, ne mažiau ir išeivijos lietuviams. A.P.P.L.E. buvo sukurta, žengiant per šį slenkstį, tam, kad jungiant savo išeiviską ir amerikietiškas patirtis mes deklaruotume savo ir Lietuvos bendrą ateitį darbais.

Kartais neišvengiamai, ar mes sukuriame kokią nors situaciją, ar ji sukuria mus. Negalėjome, 1990 metų rudenį gavę kvietimą iš tuometinio ministro Dariaus Kuolio organizuoti talkos tiltą, įsivaizduoti, kaip A.P.P.L.E. išaugs. Negalėjome įsivaizduoti, kokiomis kryptimis ji pasuks, ir negalėjome įsivaizduoti, kaip mes patys joje keisimės ir mokysimės. Tiesiog, kai atėjo laikas, nesutikome būti savo tėvynėje turintais. Taip, kaip bet kuris mylintis mylimai, nekantravome atiduoti tai, ką turime vertingiausia. O vertingiausia, ką turime — tai įvairialypę patirtis, gerokai skirtinga nuo sovietmečio patirties.

Pravartu tikslus nuolat prisiminti. Taigi — A.P.P.L.E. bendrija buvo kuriama tam, kad Lietuvos mokytojai turėtų savo rankose papildomą pasirinktinį įrankį, bekuriant savąją modernią, humanistinę ir demokratine švietimo sistemą, o ne tam, kad būtų diegiamos margosios Amerikos švietimo sistemos Lietuvai. Amerikoje kiekvieno miestelio švietimo sistema skirtinga ir savaip įdomi, tačiau nesiekia nei viena iš jų veržtis į Lietuvą.

Kad Lietuvos mokytojai turėtų papildomą įrankį — tai lėmė A.P.P.L.E. pradinė forma. Mūsų laimė, forma pasitarnavo tikslui. Ruošiantis šiam mūsų susitikimui, 1991 metų apžvalginame rašte radau keturis A.P.P.L.E. projektų apibūdinimus:

1. Ji skirta greitai reaguoti. Organizacinės grandys paprastos. Galime iš karto rasti reikalingus specialistus savo narių tarpe (jų yra apie 300). Kai kreipiasi į mus Amerikos įstaigos, tą pačią dieną susisiekiame su Lietuva. Toks greitumas būtinas, norint neprarasti galimos paramos.
2. Ji skirta konkrečioms darbams vykdyti. Buvimo pagrindas — konkretūs darbai, kuriuos pasiūlo mūsų nariai, Amerikos organizacijos ir Lietuvos švietimo darbuotojai. Telkiame jėgas į projektų vykdymą.
3. A.P.P.L.E. projektų platus diapazonas. Mes neturime iš-

Vaiva Vėbraitė (Gustienė) su dvyniais Loku ir Liepa.

ankstinio nusistatymo dėl galimos veiklos pobūdžio. Patys įvykiai ir Lietuvos švietimo reformos raida tai lemia. Jeigu amerikiečių pasiūlymai Lietuvai aktualūs, jų įgyvendinimas tampa A.P.P.L.E. programos dalimi.

4. A.P.P.L.E. draugijos veikla taupi. Bendrijos nariai savose mokyklose ir profesiniuose vienetuose ieško ir randa Lietuvai aktualius, jų įgyvendinimas tampa A.P.P.L.E. programos dalimi.

Šie organizaciniai bruožai per penkerius metus nepasikeitė. Manome, kad tai leidžia mums racionaliai veikti sparčiai kintančioje visuomenėje. Tiesa, bandėme kurti patarėjų tarybą Lietuvoje, tačiau ši taryba dėl sąvų, vidinių įtampų nerado galimybių susitikti ir susitarti. Ieškojome ir radome kitų būdų pažinti mokytojų nuotaikas.

Mūsų bendrijos silpnioji vieta — finansai. Nors mus remia fondai, ypač pastoviai remia Tautos fondas, daug padeda ir lietuvių fondas, ir Atviros Lietuvos fondas Lietuvoje, taip pat itin svar-

būs pavieniai aukotojai, negalime mokėti algų, honorarų, kelionų pinigų dėstytojams ir pats organizacinis darbas kartais kabo ant siūlo. Mūsų draugai amerikiečiai sako, kad kitos tokios organizacijos jie iš viso pasaulyje nežino. Mes tačiau žinome, kad tokia išeiviska tradicija. Suprantame, kad visas pastangas pasukus kita linkme — į pinigų telkimą — būtų kitokie ir rezultatai. Nesiseka tai daryti. Tiesiog nėra ryškaus noro šitaip keisti A.P.P.L.E. profilį.

Esame Amerikoje įregistruota pelno nesiekianti, labdaringa profesinė bendrija. Ir devynių asmenų taryba, ir valdyba, ir tie, kurie praktiškai visus darbus atlieka per metus, esame savanoriai. Vertiname taupumą. Būtina, kad darbas būtų našus ir taikus. Todėl norime, kad pedagogikos medžiaga, kurią atvežame į Lietuvą, būtų pavartota arba svarstoma ne vieną kartą, ne vienoje vietoje. Tenka rinktis iš visų siūlomų programų tik tas, kurios vaizdžiai neša naudą Lietuvos mokykloms ir pasižymi grįžtamuoju ryšiu su rėmėjais.

Antra vertus, yra daug progra-

mų, kurios vystosi savarankiškai. Kai A.P.P.L.E. buvo steigiamas, pataikėme momentą, kai ir išeivija, ir amerikiečiai pedagogai ieškojo struktūros, kuri lanksčiai padėtų įgyvendinti jų projektus, o paskui leistų šiems projektams patiems vystytis. A.P.P.L.E. pasižymi tuo, kad tiek jos nariai Amerikoje, tiek jos bendradarbiai Lietuvoje tampa asmeniniais veiklos židiniais. Taip, kaip imesto į vandenį akmenėlio, A.P.P.L.E. ratilai plečiasi. Galima pabandyti juos skaičiuoti bei rikiuoti, tai pasistengsiu daryti, tačiau pirmoji galiu pripažinti, kad jų visų nežinau.

Bendrijos darbus skirstome trimis kryptimis. Tai yra: tiesti bendros kalbos tiltą tarp Amerikos švietimo specialistų ir Lietuvos mokytojų, Amerikoje talkinti Lietuvos pedagogams, ir kaupti ekspertizę bei siūsti medžiagą Lietuvos mokykloms. Tikrai stinga laiko čia visus vykdomus darbus suminėti, tačiau štai jų pavyzdžiai:

Telkiame narius specialistus ir platiname žiniaraštį. Žiniaraštis įtraukia narius, informuoja apie Lietuvos mokyklų padėtį ir poreikius.

Susitarę su Švietimo ministerija, įdarbiname pavienius asmenis, kurie norėtų Lietuvoje laikinai dirbti savo profesinį darbą. Šįmet penki asmenys moko anglų kalbą vidurinėse mokyklose. Kai reformos vykdyme išskyla ypatingi klausimai, padedame surasti konsultantus, kurie nuvyksta savo lėšomis. Šią žiemą istorijos, vadybos, inspektavimo ir specialiosios pedagogikos profesoriai skaitė seminarus daugelyje Lietuvos miestų.

Ieškome stažuotių Lietuvos mokytojų. A.P.P.L.E. dėka pedagogai iš Vilniaus, Panevėžio, Kauno ir Šiaulių studijavo Kennedy Foundation, Cleveland'o Tarptautinėje programoje, Overbrook Aklųjų mokykloje, Pennsylvanijos Švietimo skyriuje, Hartford'o kurčiųjų mokykloje ir Perkins Švietimo vadybos programoje. Taip pat Lewis & Clark College priėmė kurčių vaikų mokytoją į jų magistratūros programą — su pilna stipendija.

Kai tenka švietimo institucijų įgaliotiems asmenims lankytis Amerikoje, padedame jiems sudaryti profesinę darbovietę. Užpėnai A.P.P.L.E. iniciatyva

(Nukelta į 4 psl.)

Socialinės darbuotojos iš Amerikos, dalyvavusios A.P.P.L.E. kursuose Marijampolėje: su dovanotais rankšluosčiais per petį — sesuo Mary Thurlough iš New York'o ir Marilyn McQueen iš Indijos.

Šią vasarą Marijampolėje vykusiuose A.P.P.L.E. kursuose socialiniai darbuotojai iš Amerikos švenčia darbo pabaigtuves: (iš kairės) Danutė Janutienė (iš San Francisco) — A.P.P.L.E. administratore, Marilyn McQueen, lektorė iš Indiana, Jūratė Nečianienė (vertėja) ir sesuo Mary Thurlough, katalikų labdaros invalidams New York'o arkivyskupijos koordinatore.

Ir santara nebus nugalėta

GIEDRA SUBAČIENĖ

Rugsėjo 7-oji. Camp Ronora, Watervliet, Michigan. Kai žvilgtelėjusi pro aplytą langą, atrodo, kad esi Lietuvoje: žvyruotas keliukas, arkliai. Tik karštas vanduo duše, šiaupus lango, suardo tėviškos iliuzija. Laukdami vėluojančių 42-ojo Santaros-Šviesos suvažiavimo dalyvių, pažindinamės su „pavardėm“, girdėtomis Lietuvoje iš *Metmenų*, iš pasakojimų. O čionykščiai lietuviai spaudžia ranką Broniui Savukynui, kuris čia iki šiol daug kam irgi buvo tik *Kultūros barų* vyriausiojo redaktoriaus pavardė. Kalbinamas pažuokauja Virginijus Gasiliūnas: „Esiu 'Baltų lankų' leidyklos kairioji ranka, nes kairiarankis.“ Tą ranką jis ir redagavo Algimanto Mackaus kūrybą, suėjusią į knygą *Ir mirtis nebus nugalėta*, Broniaus Krivicko eilėraščių, *Metmenų laisvuosius svarstymus*.

Zilagalvis V. Kaupas tvarko salę, burba ant vėluojančių ir, kad būtų linksmiau, pasakoja apie Pietų Amerikoje gyvenančius keistuolius, kurie duodasi įkandami gyvačių. Jei po įkandimo žmogus miršta, vadinasi, jam taip ir reikėjo, o jei lieka gyvas — būna atsparus gyvenimo negandoms. Santariečiai-šviesiečiai regisi kaip tu gyvačių įkasti — gyvybingi, suplaukiantys rudeniop sudrumsti benusistovinio mokslo ir meno vandens.

Draugo skaitytojams reikėtų pasiaiškinti, kodėl supažindinant su suvažiavimu skaitytų pranešimų apmatai bus pateikiami eilės tvarka. Santaros-Šviesos bene pagrindinis principas yra burti ne tik nepanašiai mąstančius, bet ir mąstančius apie nepanašius dalykus žmones. Todėl chronologinė pasisakymų tvarka atrodytų tinkamiausia.

Taigi, ketvirtadienis

Evangelikų liuteronų kunigo Valdo Aušros paskaita „Kryžius ir politinis aktyvumas Juerigen Moltmann'o teologijoje“ nuskambėjo tarsi invokacija. Tiems, kurie domisi teologija, buvo įdomu Moltmann'o mokymo, jo knygos *Vilties teologija* pasipriešinimas klasikinei krikščioniškai doktrinai, o tiems, kurie tikėjimo tiesas supranta žemiškai, galbūt artimas pasirodė šio Tuebingen'o profesoriaus teiginys, kad nesugebantis kentėti Dievas yra netobulas, nepilnavertis. Vokiečių teologas kentėjimą tiesiogiai susiejo su meile. Kentėjimą suvokiame kaip traukiantį apatią — šiuolaikinės visuomenės dvasinė liga: „Toks žmogus lipa per negyvus kūnus ir pats tampa gyvu lavonu.“ Ne pirmą kartą, remiantis šventraščiu, Dievas yra artina-

42-ojo Santaros-Šviesos federacijos suvažiavimo šių metų rugsėjo 7-10 dienomis Watervliet, Michigan, dalyviai.

Pokalbiai lauke: Zibai, Jonas Valaitis, Zenonas Rekusius.

Istorikas Vytautas Žalys (dešinėje)

mas ar tolinamas nuo žmonių karalystės, tačiau pateikti paskaitoje Motinos Teresės, Brolio Roger (Taizė bendruomenės steigėjo) misionieriavimo pavyzdžiai iš tiesų liudija dieviškosios meilės apsišviškimą žemėje.

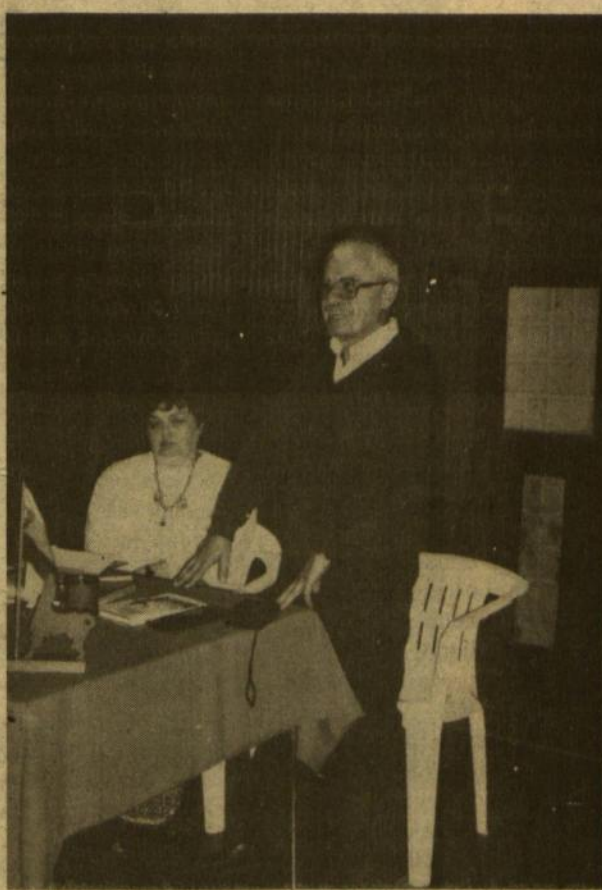
Kalbininko Giedriaus Subačiaus paskaitos tema: „Pastangos kurti bendrinę žemaičių kalbą 19-ame amžiuje“. Autoriaus mėginta įvertinti ir įvardyti žemaičių teorijų apie bendrinės kalbos kilmę etapus, palyginti skirtingas bendrinės kalbos sam-

pratą. O gal šiandien visi lietuviai būtų kalbėję žemaitiškai?.. Vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis 1813 metais dar manė, kad galima rašyti aukštaitiškai, o perskaityti — žemaitiškai. Dionizas Poška, surašęs bendramintį studentą Kajetoną Nezabitauską, mėgino pagrįsti ir įdiegti „dūnininkų“ tarmės pagrindų kuriamą bendrinę kalbą, nukonkuravo irgi bendramintį Kiprijoną Nezabitauską su A. Butkevičiumi. Tačiau dūnininkiški variantai po 1831 metų sukilimo prara-

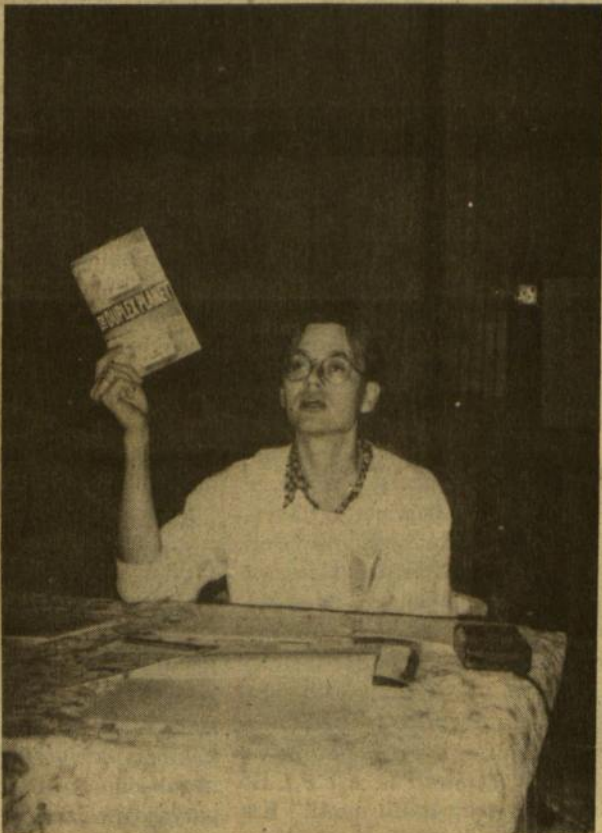
do savo jėgą. Naujoji karta — Simonas Daukantas, J. Čiulda, Motiejus Valančius jau buvo „dounininkai“. Tačiau ne jie neįdiegė savo teorijų į praktiką. Trečiasis etapas, susijęs su Motiejus Valančiaus organizacine veikla, buvo jau labiau žemaičių tarmių derinimo su aukštaičių tradicija etapas, nors visų literatų suvoktas skirtingai. Tačiau 1863 metų sukilimo pralaimėjimas ir lietuviškos spaudos leidimas Didžiojoje Lietuvoje visiškai užkirto kelius žemaičių tar-

mės lytims prigyti bendrinėje lietuvių kalboje.

Vainis Aleksa pirmiausia paaiškino intriguojantį paskaitos pavadinimo naujadarą — „nalas“ („Nalų“ inasas ir šių dienų amerikiečių literatūra) „Nalų“ — sutrupinimu iš žurnalo — Aleksa pavadino šių dienų Amerikos pagrindinės spaudos leidinius. Klausytojai gavo pavartyti jų į rankas: *Musea*, *Second Assembling*, *Funmane Form*, *Father and Son Comics* ir kt. „Nalų“ kūryba nepretenduoja tapti tradi-

Kalba Iechokas Meras, greta — Violeta Keletienė.

Vainis Aleksa.

Juliaus Lintako nuotraukos

cine literatūra, rimtas kūrinys tokiame leidinyje atrodytų juokingas nuogas karalius. Tačiau įvairaus turinio — novelių, iliustracijų, eilėraščių, recenzijų, komiksų — kratinys sukuria atsiktinę, neįprastą prasmę. Pasak „nalų“ tyrinėtojo, leidinukai leidžia žmogui būti rašytoju ir indų plovėju, keliautoju ir kūrėju. Beje, kai kurie redaktoriai spausdina bet kokį pateiktą jiems tekstą ir kritiką apie save. Kol kas yra aišku, kad kalbėti apie „nalų“ įtaką literatūrai yra painu, bet Vainis Aleksa svajojo kada nors įsigyti panašų leidinį, sukuriant tokio talento kaip Joyce, kurį galima būtų ne pirkti, o išmainyti į savąjį „nalą“.

Artūriui Tereškiniui, Harvard universiteto daktarantui, jo paties poezijos knyga *Absonia* (Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas) tapo pretekstu pasvarstyti apie kūrybą apskritai. Poetas bandė *apkalbėti* eilėraščių vietą šiuolaikiniame ženklų pasaulyje, *užkalbėti* eilėraščių privilegijas, kai jų, atrodo, nebelieka, ir *ikalbėti* neišvengiamą lemtį ir aistrą vartoti eileraštį: „Gal tik sekunde šioje mano utopijoje eilėraštis pasidaro tuo melsvu randu, į kurį įsirežė mūsų kūnų prisiminimai ir nuotykių, mūsų kūnų spuogai ir vargai, mūsų kūnų alkis ir geismas.“ Artūro Tereškino požiūris į kūrybą skambėjo kaip išgyvenimas, o ne kokių nors literatūros vertinimų, skonių ar paskirties teigimas.

Rugsėjo 8-oji, penktadienis

Rimvydas Šilbajoris „Pokalbiais tarp Dievo ir poetų“ aptarė trijų labai skirtingų poetų vėliausias knygas: Sigitos Gedos — *Babilono atstatymą*, Sigitos Parulskio — *Mirusių* eilėraščių ir jau minėtą Artūro Tereškino rinkinį *Absonia*. Kalbant apie knygas, dėmesys kreiptas į skirtingą Dievo sampratą, jo buvimą ar nebuvimą poetų regėjimo lauke. Pasaulyje, kaip Dievo mintis, Sigitai Gedai prasideda nuo mažųjų žolelių, tiesiasi meilėje ir pereina į saulėsįlį Ciurlionį. Šilbajoris gražiai apibendrina, kad šv. Pranciškaus, Strazdelio, Andriaus Vištelio-Višteliausko, juodžemio, saulės, augalo dvasia — tai nelyg spalvos, kuriomis Geda vaizduoja Viešpaties veidą žemėje ir mūmyse.

Sigitai Parulskiui Senojo ir Naujojo Testamento šviesa apšviečia buitį, paprastus kaimiškų darbus. Eilėraščių Alyvų darželyje meldžiasi ir Dievas, ir prakaity permirkęs mirtingasis. Artūro Tereškino knygoje *Absonia* dėmesys nuo Dievo nukreipiamas į tekstus apie dievybę, tikėjimo klausimas tampa literatūros, sakralinės poezijos aspektu.

Klausantis Šilbajorio, įdomiausia turbūt buvo pats sekimas,

skirtingo požiūrio į tikėjimą lyginimas tokių nepanašių poetų knygose, gulinčiose (tradicijų prasme) tolokai nuo pacituoto Kazio Bradūno:

*Maža bažnyčia po klevais,
Apjuosta žydinčiais javais,
Artojų Dievui veidas veidan.*

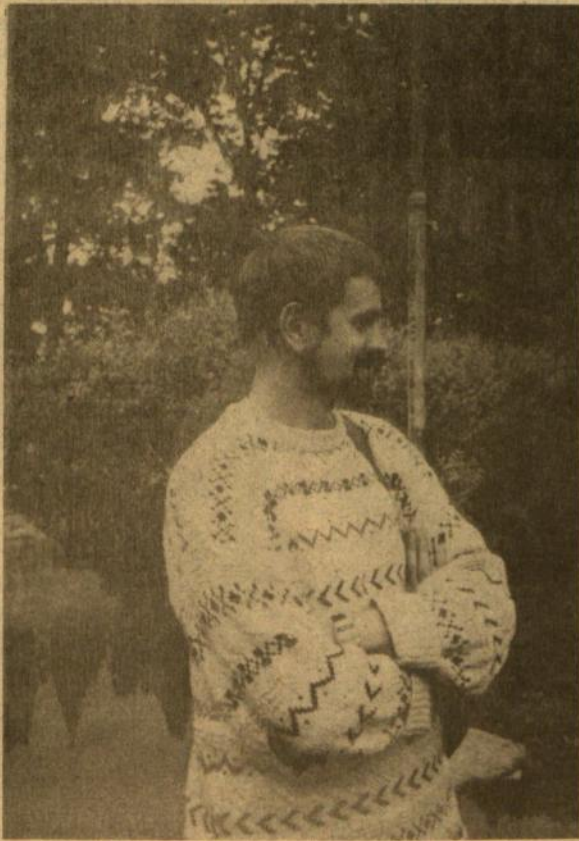
Filosofijos profesorius Algis Mickūnas, imdamasis kalbėti šiuolaikinio hinduizmo ir moterų judėjimo tema, ant stalo prieš auditoriją padėjo net 500 lapų kontroversinių minčių apie Mahabharata. Postmodernistinis pasaulis, kuriame yra išnykę bet kokie pastovumo ženklai, kuriame merdi dievybės, veikia ir Indija. Prieš keletą metų ten buvo parodyta Mahabharatos ekranizacija, trukusi dvejus metus. 93 penkiainutės, vaizduojančios švento teksto įvykius, priversdavo indus apsirengti šventiniais drabužiais ir papuošti televizorius gėlėmis. Tačiau daugelis Mahabharatos epizodų sukėlė prieštaringiausių minčių ir ginčų. Mat ekranizacija sulaužė daugelį šventų tiesų. Pagrindinė Mahabharatos figūra Droupadi ekranizacijoje perima visa, ką bramanizmas vedantoje buvo leides tik aukščiausiai būtybei, transcendentinei tėviškai sąlygai. Šalia patriarchalinės, transcendentinės pasaulio sąrangos suvokimo Indijoje atsiranda kitas, — Droupadi reikalauja, kad priimtumėm pasaulį tokį, koks jis yra. Indijos feministėms neužtenka teigti, kad moterų teisės yra žmogaus teisės. Jos ieško kito, ne tradicinio, bramaniško, vedantos nusakymo pasaulio pagrindo.

Antrosios Santaros-Šviesos suvažiavimo dienos popietė taip pat prasidėjo tradicinių supratimų pakirbinimu. Kodėl lietuviai bijo vandens? — paklausė Ilona Gražytė-Maziliauskienė, aptardama jūros motyvą Lietuvos pokarinėje prozoje. Intriguojančioje paskaitoje, surinkusi ištraukų, motyvų, sinonimų bene iš aštuonių prozininkų kūrinių, pranešėja įrodė, kad lietuviai prie jūros nesijaučia nei linksmai, nei romantiškai, nei laisvai. T. Sakalausko *Čakona*, pavadinta magnum opus jūros tema — tai knyga apie mirtį. Vaizduojant jūrą, paprastai nekalbama apie grožį. Net penkių rašytojų kūryboje jūra lyginama su dykuma. Kelių rašytojų kūrinių veikėjai tiesiog bodisi paplūdimiu — juo virtusi pakrantė netenka dvasinės dimensijos. Jūra mūsų prozoje, kaip pažymėjo Gražytė-Maziliauskienė, turi ir provokacinį, moralinio imperatyvo vaidmenį. Žmonės pakrantėje pajunta ne tik tai, kad jie yra menki ir mirtingi, bet taip pat, kad turi kažką nuveikti. Jūra kelia klausimtrofinį efektą, nuskamba net apokaliptiškas nuojauta (Jurgos Ivanauskaitės apsakymas „Užsėgusi vasara“). Nors į pateiktą klausimą — kodėl lietuviai bijo vandens? — pranešėja ir nesiekė atsakyti, tačiau perduotas auditorijai jis skatino galvoti, prieštarauti, literatūrinės tiesos vardan ieškoti priešingų jūros vaizdavimo pavyzdžių.

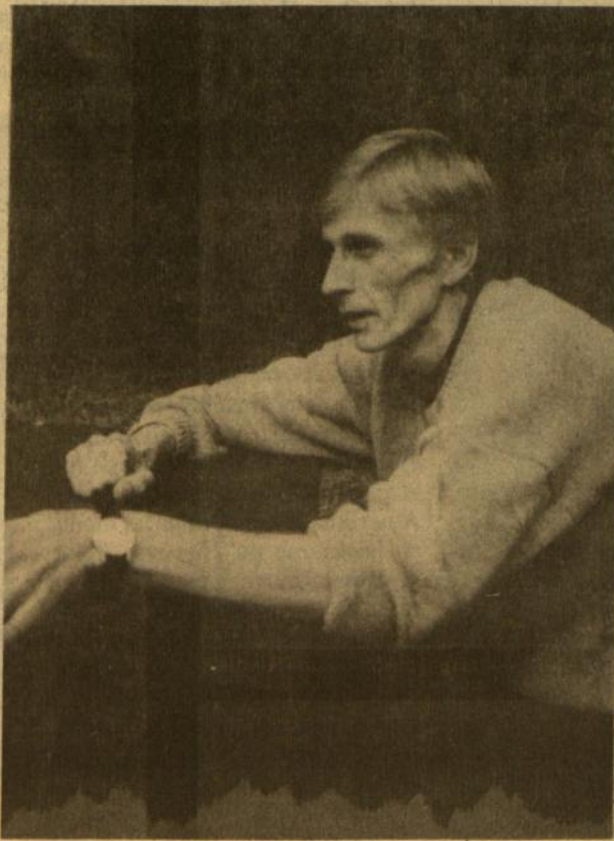
Akiračių redaktorius Liūtas Mockūnas, revizionistiniu žvilgsniu įvertinęs 1941-ųjų metų sukilimą, ne tik nuspalvino politika palyginti humanitarinę antrąją suvažiavimo dieną, bet ir sugriovė sukilimo, kaip planingo ir herojiško akto, suvokimą. „Deja, jis toks nebuvo“, — paskelbė paskaitos autorius, išsamiai aptaręs pagrindinių pasipriešinimo grupių — Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos (LLKS) ir Lietuvos aktyvistų fronto (LAF) susikūrimą, tų organizacijų veiklą, ideinius vadus. Galbūt tik LAF (Vilniuje ir Kaune) iki 1941 metų pavasario suspėjo planingiau parengti sukilimą. Pasipriešinimas kilo daugiau stichiškai ir chaotiškai. Inicijatyvos ėmėsi neorganizuotos žmonių grupės, vadovybę daug kur perėmė buvę puskarininkai ir šauliai. LAF'o

Santaros-Šviesos suvažiavime: Genius Procuta

Giedrius Subačiaus

Virginijus Gasiliūnas

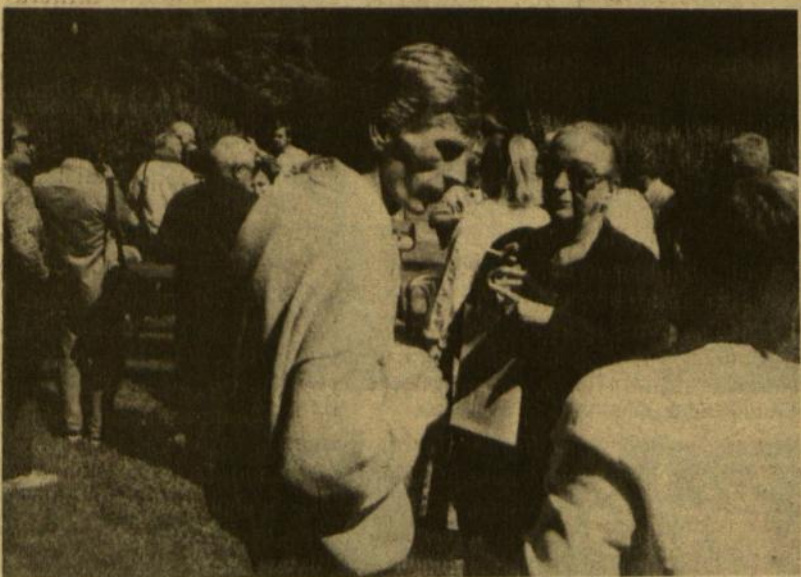
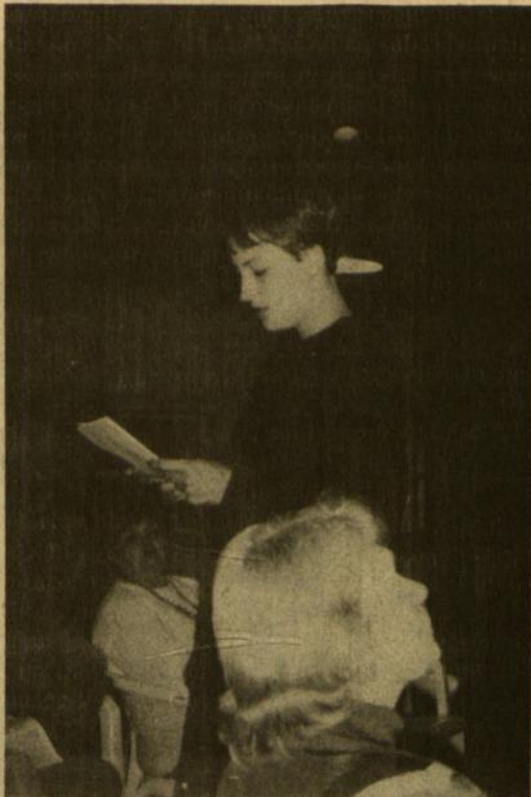

Kęstutis Keblys
Juliaus Lintako nuotraukos

(Nukelta į 3 psl.)

Santaros-Šviesos suvažiavime: kalba Rimvydas Šilbajoris (kairėje), Artūras Tereskinas (viduryje), savo eilėraščius skaito Rasa Kalinauskaitė (dešinėje).

Kalbasi: Virginijus Gasiliūnas ir Ilona Gražytė-Maziliauskienė. Fotografuojasi: Kęstutis ir Vitalija Bogutaitė Kebliai (iš kraštų) su Frida ir Ichoku Merais. Julius Lintako nuotraukos

Ir santara nebus nugalyta

(Atkelta iš 2 psl.)

leidinys *I laisvę* sukilimo pradžios dienomis net rašė, kad per dažnai visai be reikalo imamas ginklo. Liudininkų (A. Simonaicio, M. Katiliskio) prisiminimais Moc-kūnas iliustravo spontanišką sukilimo pobūdį ir provincijoje.

Nesąžininga būtų, prisimenant šviesias sukilimo puses, neprišiminti šio įvykio dėmių. Kaune nebuvo išvaduoti politiniai kaliniai. Prasidėjo akcijos prieš žydus. Sukilimo metu pagausėjo skundų, areštų (net moterų, paauglių ir vaikų). Kai kur be kvotų, po lengvapėdiškų suėmimų, buvo įvykdytos mirties bausmės. Tos aukos neturėtų būti pamirštos, jei sukilimą vertinsime tikrai revizionistiniu požiūriu.

Violetos Kelertienės pokalbis su Izraelyje gyvenančių lietuvių rašytoju Ichoku Meru prikaustė salėje, ko gero, visus Santaros-Šviesos suvažiavimo dalyvius. Ichokas Meras yra žmogus, laukiamas keliuose kontinentuose. Čia ji pasitinka bičiuliai, pirmieji išties pagalbos ranką po jo išvykimo iš Lietuvos 1972 metais.

Lietuvoje — daug tūkstančių skaitytojų, sekusių jo kūrybą nuo pirmojo apsakymų rinkinio apie žydų berniuką Beniuką (*Geltonas lopas*) iki prieš kelerius metus pasirodžiusių dviejų romanų viena knyga: *Striptizas ir Sara* (originaliai išleistų Amerikos lietuvių leidyklų Čikagoje). Lauki Ichoko Mero ir žinai, kad neapvils šio žmogaus tvirtybė, išmintis, neįtikėtina santūrus ir šiltas šurpaušius savo gyvenimo istorijų pasakojimas. Žydų šaudymai. Šviesos, kaip rašytojas sako, antrosios jo motinos — lietuvis — atminimas. Mokymasis lietuviškai tirti „r“, be galo kartojant žodžius su šiuo garsu. Kūrybiškumo ir tiesos žlugdymas ir žudymas Maskvos žurnalų *Ju-nost* ir *Družba Narodov* redakcijose, leidžiant romanus *Mėnulio savaitė* ir *Striptizas*. Daug kas rankose laikė Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo išleistą naują Ichoko Mero apsakymų knygą *Apverstas pasaulis*.

Klausėme, kaip rašytojas skaito „Paskutinę vakarienę“, ir atrodė, kad šio žilagalvio žmogaus sieloje gyvena mažas berniukas, vis grįžtantis iš pusiaukelės į žvyrduobę ir patariantis Ichokui, kaip reikia rašyti... Kad žodžių būtų taupu, o pasaulio — daug. Kad kūrinys švytėtų ir skausmo kruopelyte, ir stebuklo ieškojimu, ir skaidriu humoru, padedančiu išgyventi.

Po susitikimo su Ichoku Meru, ištrauką iš savo angliskai parašyto romano *Vakariene pasaulio pabaigoje* skaitė Antanas Šileika, rašytojas, literatūros dėstytojas iš Toronto. Po keleto eilėraščių perskaitė Inga Matusėvičiūtė iš Vytauto Didžiojo universiteto, stažuotoja Lituanistikos katedroje, University of Illinois at Chicago, ir Rasa Kalinauskaitė, Lituanistikos katedros magistrantė.

Rugsėjo 9-oji, šeštadienis

Dar tebekiūtanti priešpaskutinės dienos ryto stingulį iškart išblaškė Aleksandro Štromo pamąstymai apie ideologinę politiką pokomunistiniame pasaulyje. Politologas remėsi 1994 metais išleistas (Oxford, UK ir Cambridge, MA: Blackwell Publishers) knygos *The End of „-isms“* („— Izmu“ pabaiga?) atradimais. (Leidinyje redaguotas Aleksandro Štromo, parengtas dešimties ang-lakalbių profesorų.)

Dvidešimtas amžius turėtų būti pavadintas ideologinių eksperimentų amžiumi. Tik iš pirmo žvilgsnio paradoksaliai profesorius Štromas nubrėžė mūsų amžiaus ribas: pradžia — 1914 metais, pabaiga — 1991.

1914 metų krizė pagimdė mintį apie pasaulio vienijimąsi kažkokių bendrų idėjinių principų pagrindu. Rusijoje susikūrė pretenduojantys pakeisti pasaulio tvarką bolševikai. Fašizmas vėliau atsirado jau kaip bolševizmo totalinio vadovavimo priešprieša. Po Pirmojo pasaulinio karo šios dvi ideologijos ir buvo pasaulio veidas. Sutriuškinus fašizmą, pa-

saulį į dvi dalis (buvusių vis-apimančių ideologijų pagrindų) padalijo karingasis liberalizmas. 1991 m. 20-as amžius pasibaigė kartu su komunistinės ideologijos bankrotu. Kai kurie politologai tuomet net pranašavo artėjančią nuobodę: pasaulis tarsi neteko tikslo, pagal kurį galime save identifikuoti ar konfrontuoti.

21-ajį amžių Štromas pavadino nacionalizmo laikotarpiu. Nacionalizmo šios knygos autoriai, beje, nepriskiria ideologijoms. Tam tikra ideologijos forma jis virsta tada, kai kurios nors tautos atstovai ne tik teigia, kad jų tauta pranašesnė už kitas, bet ir nori regėti savo tautą vadovaujančia pasauliui.

Ideologijų amžius žlugo, tačiau socialinio teisingumo instinktai visuomenėje gyvuoja visada. Ar yra šiuo metu judėjimu, galinčiu nustumti mus į ideologijos tamsybes?.. Štromo nuomone, tokia galimybė egzistuoja. Ekologinis judėjimas, turintis svarius akademinis pagrindus, kada nors galės pasirodyti pavojingesnis ir žiauresnis net už marksizmą.

Aistringos, ilgos diskusijos dažniausiai tampa antrąja, ne mažiau svarbia Aleksandro Štromo

paskaitų dalimi — tačiau jas pertraukė atsitiktinai į Santarą-Šviesą užklydęs Lietuvos ambasadorius JAV Alfonsas Eidintas. Ambasadorius pasveikino santariečius, palinkėjo jų veiklai geriausios kloties.

Humanitarinių mokslų daktaro Vytauto Žalio paskaitą (rengtą su kolega Raimundu Lopata) „Lietuvos geopolitinio kodo paieškos“ galima pavadinti ir paprasčiau: kur Lietuva yra pasaulyje šandien?.. Svarbiausia istoriko Vytauto Žalio išvada, padaryta aptariant Lietuvos politinę padėtį, būtų tokia: mūsų šaliai, skirtingai galbūt nei Latvijai ir Estijai, kurios orientuojasi Šiaurės šalių kryptimi, reikėtų tinkamiau pasinaudoti gerais santykiais su pietiniu kaimynu — Lenkija. Lenkijos interesai šiandien beveik nesiskiria nuo Lietuvos. Tiek lenkai, tiek mes turime tą patį gresmės šaltinį, ten pat ieškom ir atsvaros jam. Kaimyninė Lenkija jau viena koja yra ten, kur mes norėtumėm būti, t.y. NATO. Plėtodami santykius su Latvija ir Estija, atsiskukę į Lenkiją (žinoma, ne kaip į vyresnįjį brolį) ir Vidurio Europą, turime būti pasirėngę, kad kai Lenkija pajus realią NATO narystės galimybę, santykiai su Lietuva gali atvėsti, nes Lenkija norės atsiriboti nuo bet kokių tam trukdančių santykių. Lenkijos narystė yra

palanki ir mūsų interesams. Priartėjimas prie NATO ne tik priartina Lietuvą prie stabilumo ir saugumo erdvės, bet ir atveria kelią į šią organizaciją. Tapusios aljanso nare Lenkijos interesai reikalauja palaikyti Baltijos valstybių, pirmiausia kaimyno, kandidatūrą. Šiuo atveju nepamiršta turėtų likti dviems valstybėms skauda Karaliaučiaus problema. Bronys Savukynas, svečias iš Lietuvos, į valstybės politikos

lauką perkėlė lietuvių kalbos puoselėjimo, planavimo, ateities klausimus. Išsamiai ka“ ninko skaityta paskaita bus paskaita *Kultūros baruose*. Savukynas atskyrė kalbos politiką, tvarkomą valstybės, ir kalbinę politiką, kaip kalbos tvarkymą visuomenėje. Pasak amerikiečių rašytojos Toni Morrison, mirusi kalba ne tik ta, kuria nebekalbama ar neberašoma, bet ir ta, kuri gali žavėtis savo pačios paralyžiumi. Tokia — defenzyvinė — kalbos

laikysena Lietuvoje buvo sovietmečiu, kai oficialiai skelbiant kalbos klestėjimą, iš tiesų ji merdėjo, priversta rusėti. Kalbos ofenzyva, kai kalba jaučiasi saugi nuo įtakų, irgi reikalinga planavimu. Savukynas aptarė dar taisytiną „Valstybinę lietuvių kalbos vartojimo programą 1995-2005 metams“, pateiktą kaip projektą.

Laukiant pokalbio prie apvalaus stalo „Leiskit į tėvynę — kodėl mes negrįžtame“, prisiminė Vytauto Kavolio žodžiai apie praėjusių metų Santaros-Šviesos suvažiavimą Čikagoje: „Pačių suvažiavimų atmosfera, man atrodo, Lietuvoje galbūt rimtesnė tuo požiūriu, kad tai, kas išsivijęje svarstoma kaip teoriniai dalykai, Lietuvoje tampa gyvenimo esme“. Tik pačių gyvenimu galima buvo pavadinti išsakytas kiekvieno apskrito stalo kalbėtojo mintis grįžimo į Lietuvą temą; Emigrantai, išeiviai, pabėgėliai; „amerikonai“ — taip kito ir tebekinta Amerikos lietuvių apibūdinimai, keičiantis laikams. Diskusijos klausimą Ilona Gražytė-Maziliauskienė pavadino nei provokaciniu, nei konfesiniu. Jis — paradoksalus. Kodėl daugelis lietuvių, tarkim, penktajame dešimtmetyje keliais žadėjo pareiti

Gintaras Patackas

ŽVILGSNIS

Gyvenimas įžengs į apogėjų,
Virš mėnesio trikampė patekės
Ir žvelgs iš aukšto, kaip aš nužmogėju
Ir kaip man atleidimo nereikės.

Skaidri tyla pabels į medį vartų,
Ir miesto vartai neatsidarys.
Iš lėto gersiu aš šermukšnį kartu —
Lakštingalų niaurus triukšmadarys.

Tylos cisternos, šiugždesys aruodų,
Naktipuodį išdygusi gėlė...
Sugrauzęs kvailio namą dančio nuodu
Kvatos pavirtusi kipšu pelė.

Paneigdama secesiją ir swingą,
Ji leidžiasi kas naktį apačion
Į mylimo voratinklį galinga,
Todėl tikrai. Todėl savin pačion.

Tenai, kur melsvas katinas žingsniuoja
Prie Lukomorjės aukso grandinė,
Kai virš Češyro debesys dainuoja,
Ir bastos lietūs Temzės krantine.

Jinai nešoka šitą naktį visa,
Nes nebegroja tavo gitara,
Berniūkštį Gajau, šaukiantis: Alisa,
Kodėl tavęs šiam veidrody nėra.

NAKTINIS TANGO

Nakties rožynas. Tyliai krebžda pelės.
Sena knyga. Nabokovo šuva.
Aštriai po tamsą vaikštinėja peilis,
Virš Kauno susigūžia Lietuva.

Išiklausyk kalbėjimo mėnulio,
Ilipki į viršūnę obelies.
Pradėk nuo gimimo. Būk už nullo.
Žemiau už daigą kylančios žolės.

Naktis yra didžiulis vandenynas,
Tamsi dėžė be durų ir akių.
Ir groja tango tavo pianinas,
Kuriuo, garsų liūliuojamas, plaukiu.

NIEKADA

Ak, išrauki mane iš širdies,
Nepadariusi neigiamo žesto,
Vandenų mėlynos vienaties,
Smuiko ašarų bliūvy orkestro...

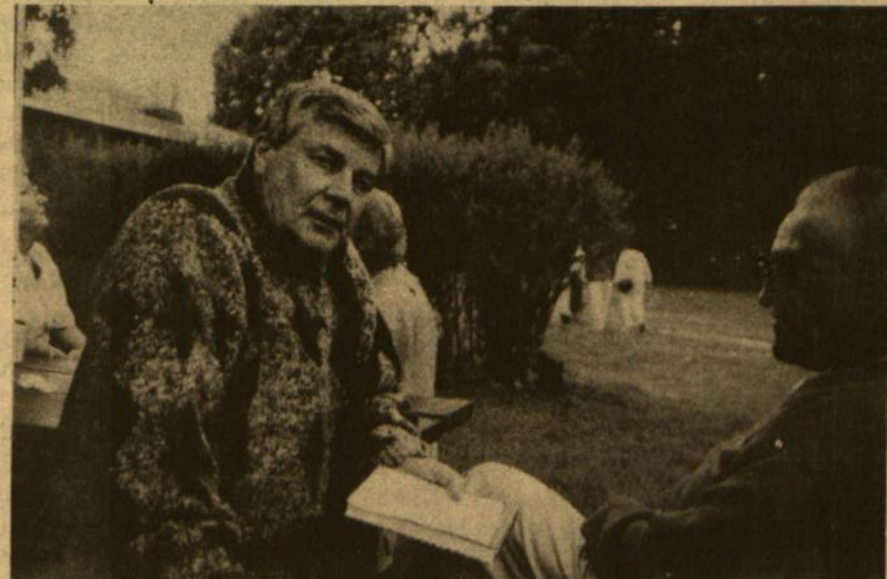
Niekada ir todėl — nebebus
Šios padangės graudus siluetas.
Lydi mylimos mano grabus,
Tartum statulos, bronzos išlietos.

Toks lietus, kad sakau: niekada,
Toks graudus, kad nereikia nei vieno.
Susigūžusi stogo skarda
Su dangum kalba liūdesiu plieno.

Negaliu būt metalas. Atleisk,
Kad nenoriu likimo bandyti.
Keisk save, mano prigimtį keisk,
Tik neduoki vienatvę rūdyti.

ALISA

Jinai nešoka iš ketvirtos aukšto,
Nei valso, nei lambados, daro pa
Į veidrodį ant sidabrinio šaukšto,
Kuriuo danguj kabinama sriuba.

Santaros-Šviesos suvažiavime: (kairėje) filosofas Algis Mickūnas, (dešinėje) Raimundas Mieželis ir Jonas Valaitis. Julius Lintako nuotraukos

(Nukelta į 4 psl.)

Kaip Amerikos mokytojai talkina Lietuvos mokyklai

(Atkelta iš 1 psl.)

lankėsi penki specialistai iš Vilniaus, Alytaus, Panevėžio, Molėtų ir Kėdainių, o pernai iš Vilniaus, Panevėžio rajono, Kauno rajono, Utenos ir Kėdainių. Šių kelionių rezultatas — suspartėjęs švietimo centrų steigimas Lietuvoje.

Palaikome glaudžius ryšius su Amerikos profesinėmis organizacijomis: Gimnazijų direktorių draugija, Amerikos mokytojų federacija, Taryba ypatingiems vaikams, Pasauliniu iššūkiu švietimui (kuris rekonstruoja mokyklų pastatus) ir panašiai. Neseniai konsultavome New York'o valstijos ekologinio švietimo programos vadovams, po to įvyko moksleivių ir mokytojų kelionė į Lietuvą. Niujorkiečiai jau kviečia Lietuvos vaikus pas save. Tokių pavyzdžių visų negalėčiau ir suminėti. Dar vienas — per A.P.P.L.E. nvykę į Lietuvą, „Sniego gniūžtės“, (labai sėkmingos antialkoholines programos paaugliams) vadovai nutarė patys padėti Lietuvos mokytojams su mokymo medžiaga, kursais.

Reikalui esant, *tarpininkaujame tarptautiniams ryšiams sudaryti.* Esame išvertę į anglų kalbą Ministerijos paruoštą dokumentaciją apie švietimą, stuvoje, kurios prašo daugelis užsieniečių, platiname per savo biuletenį.

Lankomės tarptautinėse įstaigose, fundacijose, leidyklose ir mokyklose ir *ieškome labdaros.* Gaunama ne tik senų vadovėlių, bet visiškai naujų knygų komplektų, kompiuterių, grafinių skaičiuotuvių ir net mokyklų orkestrų uniformų. Švietimo ministerijos pageidavimu, suruošime „Test of English as a Foreign Language“ vaju. Už surinktas aukas (gavome iš nelietuvių „lygios vertės auką“) nupirkti vadovėliai buvo parūpinti kiekvienai aukštesnei mokyklai, taip pat kiekvieno miesto ir rajono bibliotekai Lietuvoje. Džiugi ir visiškai nauja žinia, kad Pasaulio bankas su A.P.P.L.E. atstovais yra susitaręs jau ateinančių pavasarį išsiųsti pilną talpintuvą — t.y. 20,000 naujų vadovėlių, žodynų, atlasų bei enciklopedijų Lietuvai. Bus galima gimnazijoms, mokykloms su sustiprinta anglų kalba, taip pat mokykloms bei centrams, bendraujantiems su A.P.P.L.E., pasirinkti knygas pagal pageidavimą.

Patys dalyvaujame *Mokytojų centrų tinklo* kūrimo Lietuvoje. Ten, įvairių vietovių mokytojai per išstisus metus ras metodinę ir materialią paramą. A.P.P.L.E. organizacija jau bendrauja su centrais Kėdainiuose, Panevėžyje ir Ukmergėje, kiti dygstantys centrai prašo paramos. Džiaugiamės, kad centruose permainos aptariamoms ir puoselėjamos pačių mokytojų. Tai užtikrina, kad reforma neliks vien centralizuotai vykdomu biurokratiiniu pertvarkymu. Šis projektas natūraliai išplaukia iš jau įsitvirtinusiu A.P.P.L.E. vasaros kursų.

Per kursus kartais pasiseka Lietuvai atvežti *konsultantus, vadovėlius ir jų autorius.* Pavyzdžiui, pernai su mumis dirbo pilietiškumo ugdymo profesorius Charles Bahmueller, kurio vertstinis vadovėlis *Civitas* bus naudojamas Lietuvoje. Šimet A.P.P.L.E. kursuose tris savaites dėstė „Pedagoginės psichologijos“ vadovėlio autorius profesorius D. C. Berliner, tuo metu jis susitiko su maždaug 500 Lietuvos mokytojų bei dėstytojų. Faktas, kad Amerikoje tokio asmens honoraras būna keli tūkstančiai dolerių už vienos dienos seminarą. Profesorius Berliner, Lietuvos mokytojų labai aukštai įvertintas už žinių pateikimo paprastumą, įtaigumą ir mokslinį pagrįstumą, jau yra

sutikęs su A.P.P.L.E. sugrįžti.

A.P.P.L.E. *mokytojų kvalifikacijos kėlimo kursų* tikslai keletą. Visų pirma — su pagarba iš klausyti mokytojų dalyvių minčių, nes jie turi patirtį, kuri vakariečiams neprieinama; taip pat pateikti jų dėmesui pedagogikos teorijas ir metodiką, kurios efektyviai taikomos Vakaruose ir su kuriomis kiekvienos šalies pedagogai turėtų būti susipažinę. Antrasis tikslas — puoselėti ilgalaikius draugystės bei profesinius ryšius tarp mokytojų Lietuvoje ir Amerikoje. Šie ryšiai ilgainiui kelia pedagogikos mokslinį lygį ir pagarbą jai Lietuvos visuomenėje. Šie ryšiai užtikrina, kad parama nebūs vienkartinė. Patyrėme, kad mūsų dėstytojai, sugrįžę Amerikon, ir toliau rūpinasi Lietuvos mokyklomis. Trečiasis kursų tikslas — žadinti profesinį smalsumą, pasididžiavimą mokytojo profesija, pasitiki jimą savo, kaip asmens, pajėgumais dirbti efektyviai ir kūrybingai. Tam pasitarnauja kursų įvairovė, kitoks žinių perteikimo būdas ir kitoks bendravimo lygis. Nors jaučiama jei ne priešišku mas, tai bent atstumas tarp švietimo vadovų ir eilinių mokytojų, tačiau bent kursuose tos pertvaros yra. A.P.P.L.E. kursai pasitarnauja Lietuvai, paspartindami šį desovietizacijos procesą.

A.P.P.L.E. kursai tikrai skiriasi nuo kitų. Jei nesiskirtų, nebūtų kas vasarą daugiau kaip tūkstančio juos lankančių ir šimtų už durų, nepakliuvusių į sąrašą. Nenorime, įvesdami bet kokias naujoves, prarasti būtent tai, ką gerai atliekame, tai, kas mokytojus patraukia. Vietovėse dėstomos penkios-septynios specialybės, dalyvauja po 20 dėstytojų, taigi yra galimybė susipažinti ne tik su savosios srities žinovais, o pasiklausyti gausybės nuomonių ir patirties, metodologijos, psichologijos, mokymo programų, pagaliau švietimo filosofijos klausimais.

Tokios apimties projektui reikalinga talka. Dirbame išstisus metus ją sukviešti. Tarp daugybės pareiškimų ieškome kvalifikuotų specialistų, kurie naudos aktyvaus mokymosi modelius, kurie patys vertina, taip, kaip mūsų bendrija vertina, kūrybinį (gal galima taip sakyti) maištą tarp A.P.P.L.E. akademikų, dėstytojų ir mokytojų. Ši maža visuomenė mums yra ir profesinė, ir dvasinė vertybė.

Šiais metais kursai vyko penkiose vietovėse. Rytų Lietuvos kursai, kuriuos A.P.P.L.E. pati finansavo su Atviros Lietuvos ir Tautos fondų talka, vyko internatinėje mokykloje „Lietuvių namai“. Tradiciniai kursai buvo Vilniuje, Kėdainiuose, Marijampolėje, Šilutėje.

Rytų Lietuvos kursų Ministerija finansškai nerėmė, tačiau ji pati šiuos kursus, jiems besibai gijant, gyre. Iš tikrųjų tai buvo įdomus renginys, nors kol kas tik pažintinis. Manau, kad ateityje teks nemažai su Rytų Lietuvos mokytojais bendrauti. Man vyresni žmonės pasakojo, kad vienu metu Klaipėdos kraštu lietuvybę sugrąžinus mokykla. Tuo įsitikinau, šiais metais dirbdama Vyduo vidurinėje mokykloje Šilutėje. Panašaus akstino iš naudojamas Lietuvoje. Šimet A.P.P.L.E. kursuose tris savaites dėstė „Pedagoginės psichologijos“ vadovėlio autorius profesorius D. C. Berliner, tuo metu jis susitiko su maždaug 500 Lietuvos mokytojų bei dėstytojų. Faktas, kad Amerikoje tokio asmens honoraras būna keli tūkstančiai dolerių už vienos dienos seminarą. Profesorius Berliner, Lietuvos mokytojų labai aukštai įvertintas už žinių pateikimo paprastumą, įtaigumą ir mokslinį pagrįstumą, jau yra

Galėčiau paminėti vieną kitą prisiminimų detalę. Prisimenu, kaip Šalčininkų pareigūnas net kelis kartus prisitarė, kad sunku sulaukti šio bei ano „iš Lietuvos“. Net pasakė, kad jeigu A.P.P.L.E. dažniau lankysis Šalčininkuose, gal ir iš Lietuvos bus sulaukta svečių. Kai kuriose klasėse kabo kryžius ir erelis. O mokytojos ne visos susikalba lietuviškai. Gaila, bet susvetimėjimas tarp vienos ir kitos tautybės mokytojų neaplen-

kė ir A.P.P.L.E. kursų, kur kelios lietuvės atėjo skustis, kad visų tautybių mokytojams paskirtos vienodos, kuklios stipendijos. Jos sakė — jei duosit anom, tai mes nepriimsim. Po pokalbio su mūsų administratore, visgi jos išėjo nešinos savo stipendijom. Manau, kad tokio atvirumo pokalbiai — visgi svertis gėriui.

Tarp kitko, aišku iš A.P.P.L.E. patirties, taip pat iš sociologinių apklausų, kad kaimo mokytojai jaučiasi labai izoliuoti, rečiau vykdo reformas, rečiau skatina mokinių kritinį mąstymą. Norėdami atkreipti ypatingą dėmesį į kaimo mokyklų problemas, manėme kaimo mokytojams padėti, tiesiog parūpindami jiems stipendijas. Pradėtas vykdyti stipendijų vaju. Vajus pranoko visus lūkesčius — užteko pinigų paremti visus kursų dalyvius, apie 20,000 dolerių. Surinkti pinigai nėra naudojami A.P.P.L.E. bendriesiems tikslams, jei taip būtų, bematant prarastume aukotojų pasitikėjimą ir paramą. Stipendijų vaju kartu yra išėjvijos ir Lietuvos draugų supažindinimas su Lietuvos švietimu. Dalyvių laisškai pasiekia žmones, kurie linki ir daro Lietuvai gera, supažindina kiekvieną su Lietuvos mokyklos tikrovėmis.

Daugelis žmonių sieja A.P.P.L.E. vardą vien su vasaros kursais, nes šie kursai liečia didžiausią skaičių eilinių mokytojų. Vasaros kvalifikacijos kėlimo seminarių tam tikrą dalį remia Švietimo ministerija. Šią vasarą buvo pasirašyta sutartis su Ministerija — beje, pirmą kartą mums konkrečią sutartį ir pasiūlė — kuri užtikrina Ministerijos finansinę paramą kursams ateityje. Aišku tuo labiau būtina kasmet tikslinti kursų poveikį, paklausti mokytojų, ar jie reikalingi, kaip juos tobulinti, kaip atsiliepti į kintančius pedagogų poreikius.

Iš tikrųjų pasikeitė Lietuvos mokytojai. Jie daug plačiau susipažinę su pasaulio pedagogikos teorija, pasižvalge po kitas valstybes. Reformos pagrindiniai principai pripažinti. Ženkliai išsiskiria kai kurių mokyklų vadovų struktūros, kai kurių mokytojų metodika. Jų tarpe A.P.P.L.E. artimiausi bendradarbiai — katalikiška „Versmės“ mokykla Vilniuje, Montessori darželis „Pabručiai“ Klaipėdoje, Muzikos mokytojų švietimo centras ir kiti. Iš viso 16% Lietuvos mokytojų jau yra dalyvavę A.P.P.L.E. renginiuose.

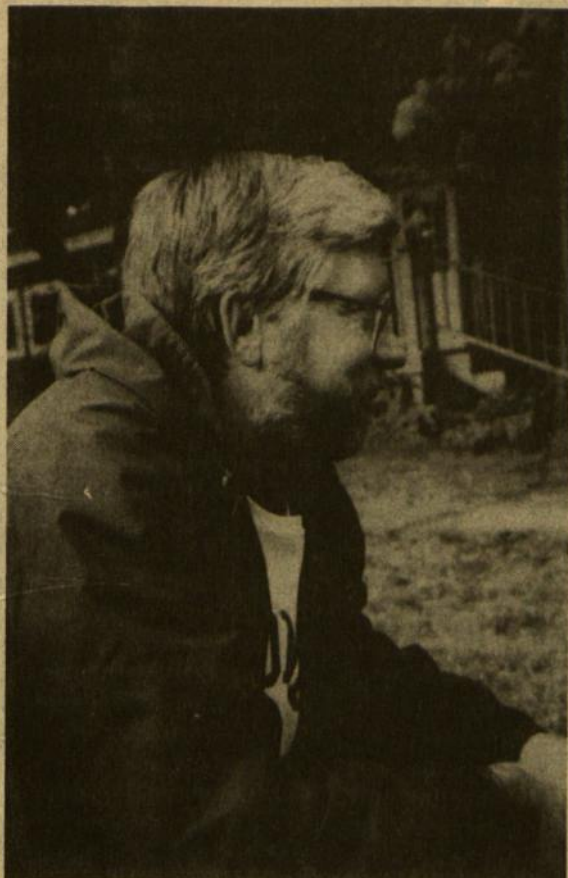
(Pabaiga ateinanči
šeštadienį)

LIETUVIŲ FILMAS — KRIKŠČIONIŠKOS TV FESTIVALYJE

Kauno Katalikų televizijos studijoje sukurtais filmas „Pasiųstis evangelizuoti“ buvo pristatytas 12-ajame krikščioniškosios televizijos festivalyje, kuris vyko gegužės 21-27 d. Anglijos kurortiniame miestelyje Buxton.

Renginį, kuriame dalyvavo pagrindinės krikščioniškąja tema kuriančios Europos televizijos stotys ir studijos, organizavo Pasaulio krikščioniškosios komunikacijos asociacija (WACC) ir Romos Katalikų Bažnyčios krikščioniškosios komunikacijos asociacija radiui ir televizijai (UNDA). Festivalyje buvo parodyti 94 televizijos darbai, iš kurių į konkursinę programą pateko 66, iš jų ir minėtasis Kauno Katalikų televizijos studijos filmas.

Pasak festivalyje dalyvavusio studijos režisieriaus D. Ramanausko, filmas iš Lietuvos, nors ir nepelnė jokio prizų, sukėlė didelį susidomėjimą kaip at-

Santaros-Šviesos suvažiavime: rašytojas Antanas Šileika

Kunigas Valdas Aušra

Ir santara nebus nugalėta

(Atkelta iš 3 psl.)

namo, dabar į tėvynę — laisvą ir nepriklausomą — negrįžta?

Zenonas Rekašius pasiūlė visus vadinti tik pabėgėliais, pavartyti nešvarią savo sąžinę ir nesiteisinti, kad Lietuvoje — komunistų valdžia. Vitalija Bogutaitė išskyrė tris negrįžtančių grupes, kurių pasilikimą lemia skirtingos priežastys. Tėvams keisti gyvenimo būdą jau per vėlu. Čia baigę mokslus žmonės Lietuvoje jausitųsi nereikalingi, o čia gimusiems Amerika yra namai. Iš tiesų grįžta lietuviai, pasak poetės, grįžta urnomis. Kestučio Keblio kalba buvo bene skaudžiausia, patikrinta, ko gero, nuolatiniais apmąstymais ne tik Santaros-Šviesos pasiūlytos temos proga. Šitaip stengusis išsaugoti gimtąją kalbą, leidis verkiančius vaikus į lietuviškas mokyklas, šitiek paaukojus jėgų Lietuvos kultūrai išsaugoti, grįžimas turėtų būti logiška emigracijos pabaiga. O jei negrįžtam, sakė Keblys, esame

gimstančios krikščionybės liudijimas.

APDOVANOJIMAI LIETUVIŲ AKTORIAMS

Tarptautiniame kino festivalyje „Baltijos perlas“, vykusiam Jūrmaloje (Latvija), už vaidmenis režisieriaus Andriaus Šiušos filme „Ir jis pasakė jums sudie“ apdovanoti lietuvių aktoriai Almira Grybauskaitė ir Arūnas Sakalauskas.

Kalbininkai Bronys Savukynas (kairėje) ir Giedrius Subačius (dešinėje)

Birutė Lintakienė ir poetė Vitalija Bogutaitė

Pranas Naris su Lietuvos ambasadorium JAV Alfonsu Eidintu.

Julius Lintako nuotraukos

Gasiliūno, neturėjusio anksčiau galimybių pastudijuoti išėjvijos archyva, sudarytoji knyga *Ir mirtis nebus nugalėta* bando gražinti Algimanto Mackų... į žmogų. Tokio išsamaus Algimanto Mackaus kūrybos leidinio iki šiol neturėjome. Pasak redaktoriaus, Mackus yra išimtis mūsų kultūros istorijoje, nes savo pasaulio suvokimą vienodai pajėgiai reiškė keliais būdais: poezija, eseistika, dramine kūryba. Nei bežemio, nei nužemintojo apibūdinimui šiam poetui netinka, nes vienintelė Algimanto Mackaus žemė buvo vienišas jis pats, kaip niekas kitas atvirai rašęs apie save egzilėje. Pacitavęs Mackaus eilutę — „Ir mirtis nebus nugalėta“ — Gasiliūnas pavadino ją optimistiška. Po mirties — bus gimimas. Nebent mes manytume esą dievai.

Šią poeto mintį prisiminiau, kai per Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo ir Santaros-Šviesos federacijos posėdį iškilo klausimas, ar bereikia iš viso Santaros-Šviesos suvažiavimo Amerikoje, jei ji atsirado Lietuvoje. Pamažu į viršų kilo „už“ balsuojančios rankos. Norėtusi išvardyti visus tą akimirka salėje sėdėjusius žmones, aprašyti jų komentarus, pertarus, organizacinius rūpesčius. Nes smulkmenos tokiame renginyje irgi yra labai svarbios. Smulkmenos, anot Liūto Mockūno, gali būti tokios pat svarbios kaip ir tėvynė. Pokalbiai tarp paskaitų, ginčai pyptkių dūmo debesėlyje, patylėjimai prie ežero, išklausanč kitą. Tai ne tuščia erdvė ir ne bevaisis laikas. Kada nors jis sugrįš eilėrašciais, netikėtomis idėjomis, knygomis, vėlyvais telefonų skambučiais. Ir todėl santara nebus nugalėta.

Rugsėjo 10-oji, sekmadienis

Kazkas rytą net nusistebėjo, kad visa diena skirta vienam svečiui iš Lietuvos — Virginijui Gasiliūnui. Netiesa. Iš tiesų paskutinė Santaros-Šviesos suvažiavimo diena buvo skirta Algimantui Mackui, žmogui, rašiusiam ne tik eilėraščius, bet ir mylejusiams, neapkętusiems, galvojusiam apie atsiveriančią etizistencijos tuštumą. Virginianas

veidmainiai. Išikibę savo kelių aukštų namo, Floridos paplūdimių, pelningos vietelės, skelbiamės biją komunistų valdžios ar siautėjančios mafijos. Negrįžtama todėl, kad seniai išgaravo tautinė atsakomybė, ir lietuviškos sąmonės likučiai nepajėgia atsispirti gero gyvenimo pagundoms. Iš mūsų lietuviškumo liko tik lietuviškas kalbos akcentas.

Ilona Gražytė-Maziliauskienė kalbėjo apie savo aplinkos kūrinių svetimoje šalyje, savotiškus lietuvių, getus. Jie nemalonūs, bet saugūs. Dabar atėjo diena, kai galime grįžti ten, kur esame nereikalingi, nesvarbūs, ne vaduotojai. Tėvynė, tauta — abstrakčios sąvokos. Mes mylime miestelį, akmenį, medį, Laisvės alėją, vietą, kur įsimylėjom. „Lietuva man yra ten, kur yra nors vienas lietuvis, ir man nereikia grįžti į tėvynę,“ — prisipažino kalbėjusioji.

Klausantis neįtikėtinai atvirų ir sąžiningų Amerikos lietuvių išpažinčių, jaunesniam mano kar-

Festivalio konkursinėje programoje buvo parodyta 10 Danijos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos, Estijos, Latvijos ir Lietuvos filmų. Kino festivalis „Baltijos perlas“ išsiskyrė tuo, kad jame buvo vertinami ne filmai, o aktorių vaidmenys.

Į pagrindinę festivalio vertinimo komisiją buvo pakviestas ir Lietuvos teatrų sąjungos pirmininkas Juozas Budraitis, o alternatyvinėje vertinimo komisijoje dirbo kino režisierius Vytautas Žalakevičius.